

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство культуры Республики Тыва

ГБНОУ РТ «РШИИ им. Р.Д. Кенденбия»

РАССМОТРЕНО

На заседании МО ГЦ

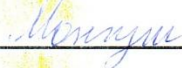
Чигден Н.Д.

Протокол №1

От «30» августа 2024 г.

СОГЛАСОВАНО

Заместителем директора по УВР

Монгуш Р.И.

от «2» сентября 2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директором школы

Дамбаа Н.Ю.

Приказ №1

от «2» сентября 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная (тувинская) литература»

для обучающихся 5 класса

Учитель: Тадар-оол Саяна Кулаковна

Кызыл 2024

Тайылбыр бижик.

Төрээн чогаал.

5 класс

Неделяда 2 шак

5-ки класска төрээн чогаалга ажылчын программада кирген чогаалдарның даңзызын Куулар Д. С, Монгуш А. М оларның тургусканы “Тыва аас чогаалы болгаш литература”(Кызыл 1994) программасынга даянып тургускан. А амгы үениң негелдезин езугаар ажылчын программаның тургу-зуун бижиирде, ортумак ниити өөредилгеге хамаарыштыр РФ-тиң ФКӨС-түң негелделеринге, сорулгаларынга даянып, Е.Т.Чамзырын, М.А. Кужугет, Л.Х.Ооржак оларның парлатканы “Тыва аас чогаалы болгаш литература” (Кызыл, 2012) деп чижек программасын удуртулга кылган.

Программаны тургузарынга үндезин болган нормативтер болгаш эрге-хоойлу баазасы:

- 2012 чылдың декабрь 29-та үнген 273-ФЗ дугаарлыг «Россия Федерациясында өөредилге дугайында» Федералдыг хоойлузу (п. 4, 14-кү кезээ);
- 2018 чылдың август 3-те үнген 317-ФЗ дугаарлыг «Россия Федерациясында өөредилге дугайында» Федералдыг хоойлузунда 11 болгаш 14 кезектеринде өскерилгелер дугайында» Федералдыг хоойлу;
- Тыва Республиканың үндезин хоойлузу (Конституция, 5 кезээ)
- «Тыва Республикада дылдар дугайында» хоойлу (декабрь 31, 2003 ч., № 462 ДХ-І, өскерилгелерлиг: апрель 12, 2019 ч.).

Школага тыва аас чогаалы болгаш литератураны өөредириниң сорулгалары

Өөредиглиг:

- чогаал сөзүглелиниң тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының онзагай талаларын, идея-тематиктиг утказын, композициязын ханы сайгартып;
- чогаалдың теориязының эге билиглериңге даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн чыып;идей-тематиказы-биле хөөннеш уткалыг чогаалдарны деңнеп;

- чогаал сайгарарынга ажыглаар янзы-бүрү медээ-сүмелерни (Интернет четкизи, словарьлар, библиографтыг справочниктер, энциклопедиялар) ажыглап сайгарарын өөрөдир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медеделдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн;
- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр.

Кижизидилгелиг:

- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;
- кижилерге, төрөөнчеринге, бойдузунгаынак, хумагалыг;
- хамааты бот-медеделибедик; ада-чурттөөгүзүнүнелепбилир;
- номчулгагасонуургалдыг, чогаадыкчыезу-биле боданып, бодунуң туружунамыдыралдың кандыг-даабайдалындакамгалапбилиркижиникижизидер.

Тыва чогаал эртемин өөренириниң ФКӨС негелделери-биле түңнелдери:

Өөрөдилгениң бот-тускайлаң түңнелдери өөреникчиниң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот-сайзырадып, бот-углап билиринче, өөренириниң чугулазын, чаа билиглер шиңгээдип алырын медеделдии-биле угаап билиринче, хөй чоннарның аразынга хууда болгаш хамааты туружун быжыглап, амыдыралчы планнарын тургузуп, ону боттандыраынче угланган болур.

Предметтиг түңнелдер кижиниң ажыл-херээниң дараазында байдалдарынче: эртемниң спецификазын медедеп билип алырынче, чаа билиглерни чедип алырының янзы-бүрү аргаларын ажыглап шиңгээдиринче, теориялыг билиглерни амыдырал-биле холбап өөрөдиринче, эстетиктиг көрүштү хевирлээринче угланган болур.

Метапредметтиг түңнелдер өөреникчилерге чогаал эртемин өске эртемниң теория-практиктиг билиглери-биле чергелештир өөрөдиринче, өөренириниң бот-тускайлаң, коммуникативтиг (харылзаа тудуп, чугаалажып билириниң) регулятивтиг (бот-угланышышкынныг), чаа билиг алырының аргаларын шиңгээттиреринче угланган болур.

Тыва чогаалэртеми 5-ки класска проблема-тематиктиг принципке үндөзилеттиниң ажылдап кылдынган. Үндөзин билиглери – *маадыр болгаш ооң аажы-чаңы*.

5-ки класстың өөреникчилериниң кол-кол мергежилдери болгаш чаңчыгар чүүлдери

5-ки классты доозуп тура, өөреникчилерниң билир ужурлуг чүүлдери:

- чогаалдың адын болгаш ооң авторун долузу-биле билир;
- улустуң аас чогаалының хевирлери болур анаа, дириг амытаннар дугайында болгаш хуулгаазын тоолдарны, үлегер домак болгаш чечен сөстөрни ылгап билир;
- кыска тоолдарны чогаадып шыдаар;
- эпиктиг чогаалдарда кол болуушкуннарны тодарадып, оларның аразында харылзааларын, чөрүлдээлерниң чылдагааннарын тодарадып;
- сөзүглелдерден өөрөнгөн уран-чечен аргаларны тодарадып, оларның ажыглалын тайылбырлап;
- шээжи-биле өөрөнгөн чогаалдарын шын аянныг, тода чугаалап;
- өөрөнгөн чогаалдарының утказын болгаш ында болуушкуннарны дес-дараалай чугаалап, бөдүүн план тургузуп билир;
- чогаалда чуруттунган маадырларны долузу-биле сайгарып шыдаар;
- чогаалдың утказының аңгы-аңгы хевирлерин (делгерөңгей, шилилгелиг, допчулай) чугаалап билир;
- номчаан чүүлүнгө бодунуң хамаарылгазын тода илередир;
- өөрөнгөн чогаалдарыңа аас болгаш бижимел ажылдарны чорудуп шыдаар;
- школа библиотеказының алфавит каталогун ажыглап билир.

Темалыг планнаашкын

**Кичээл планнаашкыны
Төрээн чогаал. 5 класс (68 шак)**

№	Программада чогаалдын бөлүктөрү, кезектери болгаш темалары.	Шак саны	Хыналда ажылдар	Практиктиг ажылдар	Ай-хүнү	Ай-хүнү	Өөреникчилерниң кылыр ажыл-чорудулгазының кол хевирлериниң чижек тайылбыры	Электроннуг курлавыры	Хыналданың хевирлери (виды, формы контроля)
Кирилде									
1	Ном дугайында сос	1					Чогаал – уран чүүлдүн бир хевир, чогаалдарда болушкуннар төрөөн чуртунуң төөгүзүнүн, төөгүлүг хүннериниң бадыткалдыг арыннары, херечизи дээрзин билип алыры. Литературлуг маадырларның омур-хевир, оларның кылып чоруур ажылчорудулгазы, хөделиишкиннери – сайгаржып чугаалажыр чүүл дээрзин билип алыры. Кичи бүрүзүнүн чуртталгазында чечен чогаалдың салдарын тодарадыры. Ном болгаш оң маадырларының дугайында чугаага киржир		
Поэзия									
2	Сарыг-оол С. А. «Ном»	1					Чогаалдың темазын болгаш кол бодалын тодарадып билири. Номчаан чогаалын сайгарып чугаалажырынга идепкейлиг киржилгелии. Автор, чурукчу, редактор, корректор		

							болгаш оон-даа өске номну белеткеп үндүрер ажылдакчылар дугайында медээ-биле таныжары. Аянынг номчулганы күүседип билири. Ном, ооң кижиниң амыдыралынга ажык-дузазының дугайында чугаага киржири		
3	Кюнзегеш Ю. Ш. «Сиген шөлүндө» Чогаал теориязы. Деңнелге	1					Шүлүктүң темазын тодарадып билири. Неологизм сөстөрнүн утказы-биле ажилдап билири. Колхоз, колхозчу, бригада болгаш оон-даа өске чаа сөстөр-биле ажил. Аянынг номчулганы күүседип билири. Сөзүглелде дылдың чурумалдыг аргалары – деңнелгелерни тып билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының сөзүглелде салдарын тодарадып билири		
Проза									
4	Сарыг-оол С. А. «Эдер амытаннар» («Аңгыр-оолдуң тоожузу» деп чогаалдан үзүндү)	1					Чогаалчының намдарында элээди чылдарын, көшкүн тыва чоннуң чаңчылчаан амыдыралы, ёзу-чаңчылдары-биле холбап, деңней сайгарып билири. Чогаал маадырларынга характеристика бээри. Дылдың чурумалдыг аргаларын эге класска өөрөнгенинге даянып тып билири, оларның чогаалга салдарын тодарадыры. Чогаал маадырларының иштики делегейин бойдус чурумалын дамчыштыр тодарадып билири. Чогаалды улустуң аас		

							чогаалы-биле холбаалыг өөредери, оларның аразында харылзааны тодарадып билир		
Эгээртинмес эртинэ байлак – аас чогаалы									
Аас чогаалы									
5	Улустуң аас чогаалы. Тоолдар	1					Тоол маадырларынга характеристика бээри база оларның аажы-чаңын үнелээри. Башкының айтырыгларынга харыылаары. Улустуң аас чогаалында көдүртүнгөн мөзү- шынар айтырыын бодунуң көрүжү-биле тайылбырлап билири. Улустуң аас чогаалының кол өзээн мөзү- шынар айтырыы, чоннуң эки аажычаңының дугайында айтырыглар тургузуп турар дээрзин ылгап билири. Улустуң аас чогаалының жанр талазы-биле онзагайын сайгарып билири. Улустуң аас чогаалының дылының онзагайын тодарадып билири. Улустуң аас чогаалының кижизидикчи салдарын айтып, тайылбырлыг сайгарылганы кылып билири		
6 7	Хуулгаазын тоолдар «Тос оолдуг Доктагана Кадай»	2					Хуулгаазын тоолдарның онзагай талаларын тодарадып билири. Номчаан тоолунуң утказын дыңнакчыга чедимчелиг дамчыдып, тема болгаш сюжедин тодарадып билири. Угаап боданырын		

8 9	Анаа тоолдар. «Балыкчы Багай-оол»	1				<p>сайзырадырынга, ыдыктарга хамаарыштыр кижиниң</p> <p>хамаарылгазын хевирлээринге хуулгаазын тоолдарның салдарын тодарадыры.</p> <p>Тоолдарның өөредиглиг утказын илередир</p> <p>Анаа (амыдыралчы) тоолдарның онзагайын тодарадып билири. Номчаанын дыңнакчыга тайылбырлыг дамчыдып шыдаар харык-шинээ.</p> <p>Анаа (амыдыралчы) тоолдарда кижиниң эки аажы-чаңын: эвилең-ээлдек болурун, эп-найыралдыг, чөптүг болурун тодарадып билири.</p> <p>Тоолга дүүшкек уткалыг мультфильмге хамаарыштыр чугаага киржип, сайгарып билири</p> <p>Тоолда кол бодалды илередири.</p> <p>Маадырларның аажы-чаңын, мөзү-шынарын тодарадып билири. Номчаан тоолунга хамаарышкан айтырыгларга харыылап, сайгарып билири</p>		
10	Тоол «Чаңгыс ой аъттыг үш алышкы»	1				<p>Тоолда кол бодалды илередири.</p> <p>Маадырларның аажы-чаңын, мөзү-шынарын тодарадып билири. Номчаан тоолунга хамаарышкан айтырыгларга харыылап, сайгарып билири</p>		
11	«Чеди иелиг Чес-Мыйыс	1				<p>Тоолда чырыттыг чаагай сеткилди илередип билири. Тоолдарның дылының онзагайын тып, оларның чогаалга салдарын тодарадып билири.</p> <p>Дириг амытаннар дугайында болгаш анаа (амыдыралчы) тоолдарны ылгап билири</p>		
12	«Кускун биле Үгү» Чогаал теориязы.	1				<p>Тоолдарның идея-тематиктиг угланышкынын, кижизидикчи ужур-уткалыын,</p>		

	Эпитет дугайында билиг						үнезин, номчукчуга салдарын тодарадып билири. Овур-хевирлерни ылгап билири. Тоолдарның дылының онзагайын тодарадып, оларның кол бодалды көргүзеринге салдарын илередип билири. Диалог чугааның салдарын билири. Команда бооп, бөлүктежип, диалог чугаа тургузуп ажылдап билири. Тоолдарда эпитеттиң салдарын тодарадып, сайгарып билири		
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы									
13	Леонардо да Винчи. Притча «Итпиктер болгаш оларның оолдары». «Пеликан»	1					Кижилерниң таарымча чок аажы-чаңы, ооң кижиге херекчок салдарының дугайында Леонардо да Винчинин чогаадыкчы өнчүзү – мерген чугаалары-биле таныжары. Мерген чугааларда (притчаларда) авторнун туружун тодарадыры. «Бак сагыштың долузун» дириг амытаннар чижээнге илередип тайылбырлаары		
Аас чогаалы									
14	Фольклорнун биче хевирлери. Үлегер домактар болгаш чечен сөстөр	1					Үлегер домактар – фольклорнун биче хевирлери дээрзин сайгарып билири. Тыва үлегер домактарның утказын тодарадып билири. Үлегер домактарның делегей болгаш амыдырал дугайында өөредиглиг утказын тодарадып билири. Үлегер домактар		

							болгаш чечен сөстөрде мерген утканың тодарадыын илередип билири. Үлегер домактарны шээжи-биле чугаалаары		
Класстан дашкаар номчулга									
15	Будуп Б. К. «Пословицы и поговорки тувинского народа» (шилилгебиле)	1					Орус болгаш тыва үлегер домактарда кижилерниң өттүнери күзенчиг эвес аажычаңын деңнеп, сайгарып билири. Башкының дузазы-биле билдинмес сөстөрни, сөс каттыжыышкыннарын тайылбырлыг сайгарып билири. Үлегер домактарның сургаалдыг утказын тодарадыры		
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы									
16	Бурят улустуң аас чогаалы. Триада	1					Көшкүн чоннарның өөредиглиг мерген чугааларын деңнеп, сайгарып (ниити болгаш тус-тус талаларын) билири. Бурят чоннуң аас чогаалының тыва чоннуң аас чогаалынга чоок, ылгалдыг талаларын илередири		
Аас чогаалы									
17	Фольклорнуң биче Хевирлери Тывызыктар дугайында билиг	1					Тывызыктарның тематиктиг бөлүктөрүн болгаш тургузуун тодарадып билири. Тывызыкты тыварынга хамаарыштыр аргаларны тодарадып билири. Деңнелгелиг сайгарылганы кылып билири. Тывызыктарны аянныг ыдып салыры. Сайгарылга үезинде бөлүк, команда бооп ажылдап билири		
Аас чогаалындан ужукталгаш...									

Проза									
18	Кудажы К-Э. К. «Кым эн ажыктыгыл?»	2					Литературлуг тоолдарның фольклорлуг үндезинин, аас чогаал-биле харылзаалыын тодарадып билири. Тоолдарны шилилгелиг эдerti чугаалап, оларның сургаалдыг утказын тодарадып билири. Сөзүглелдин утказынга, маадырларның хөделиишкиннеринге даянып, бодунуң бодалын, хамаарылгазын илередип билири. Рольдап аянынг номчулга. Номчуп турар чогаалынга хамаарыштыр үнелелди бодунуң хире шаа-биле тодарадып билири. Чогаалда дылдың чурумалдыг аргаларын тып билири, оларның чогаалга салдарын тодарадыры		
19	Эргеп М. С. «Чартык арбай»	1					М. С. Эргептин чогаадыкчы ажыл-ижи-биле таныжылга. Уруглар чогаалчызының бижээни литературлуг тоолдарның фольклорлуг үндезинин, аас чогаал-биле харылзаалыын тодарадып билири. Тоолда мөзү-шынар темазын болгаш ооң кижизидикчи салдарын сайгарып билири. Чогаал маадырларынга деңнелгелиг характеристиканы, маадырларның хөделиишкиннеринге тус-тус үнелел бээри		
20	Сүрүң-оол С. С. «Карактар дугайында маргылдаа»	1					Чогаалды аянынг номчууру. Кыска тоолдарның онзагайын илередири. Номчуп турар чогаалында чидиг айтырыгга хамаарыштыр бодунуң үнелээшкинин тодарадып билири. Тоолдуң		

21	Чүлдүм Ч. М. «Тарааның Тывылганы»	1				сайгарылгазынга идепкейлиг киржири. Тодаргай кылдыр эдерти чугаалаары Чогаалда төөгүлүг болуушкуннарның фольклор үндезиннеринге дүүштүр чогааттынганын тодарадыры. Тодаргай эдерти чугаалап билири. Айтырыгларга долу харыылаары Чогаалды аяанныг номчууру. Бойдуска (хектинг эдеринге) хамаарыштыр улусчу даап бодаашкынының онзагайы, ук чүүлге хамаарылгазын илередип билири. Маадырларга характеристика бээри. Улустуң аас чогаалының болгаш авторлуг тоолдарның дөмей болгаш ылгалдыг талаларын, идеялиг утказының чоок талаларын тодарадыры		
22	Эргеп М. С. «Хек чүге ыраажы болганыл?» Чогаал теориязы. Авторлуг тоолдар	1				Басняда кол бодалды илередири. Чогаалда маадырларның омур-хевирин тус-тус ылгап тайылбырлаары. Номчаан чогаалынга хамаарыштыр бодунуң бодалын, хамаарылгазын илередип билири. Шээжи- биле аяанныг номчулганы күүседиди. Басняларда кижилерниң багай аажы- чаңын: мегелээрин, бодун өрү көрдүнерин, м угулай чоруун сойгалаары болгаш сайгарары		
23	Сувакпит О.+. «Арзылаң биле Пар» Чогаал теориязы. Басня дугайында билиг	1				Басняда кижилерниң багай аажы-чаңын: бодун тогдунарын, мактанырын сойгалаары болгаш сайгарары.		
24	Серен С. С. «Ном биле	1						

	Портфель»						Чогаалда дылдың чурумалдыг аргаларын тып, басняның идеялиг утказын тодарадырынга оларның салдарын тодарадыры. Басняны рольдап аянның номчууру		
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы									
25	Крылов И. А. «Каарган болгаш дилги»	1					Басняда чоннуң мергенин, өөредиглиг ужур-утказын тодарадып билири. Авторнуң туружун илередири. Чогаалдың идеялиг угланыышкынын тодарадыры. Тыва чогаалчылар С. Сарыг-оолдуң, Л. Чадамбаның, И. Медээчининң очулдурганы орус баснялар-биле шилилгелиг таныжылга. Басняны рольдап аянның номчууру		
26	Чогаал теориязы. Диригжидилге дугайында билиг	1					Диригжидилге дугайында билиг		
Поэзия									
27	Иргит Л. Х. «Теве»	1					Лидия Иргиттин өөредиглиг, каттырынчыг уткалыг чогаалдары-биле таныжылга. Сөзүглелден диригжидилгени тып, чечен чогаалга оларның салдарын илередири. Авторнуң туружун дылдың чурумалдыг аргаларын ажыглаанындан тодарадып билири. Басняны рольдап аянның номчуур		
Чаштар делегейининң көрүнчүү									
Проза									

28									
29	Чадамба Л. Б.	4							
30	«Аян-чорук»								
31									
32	+лчей-оол М. К. «Тергелиг аьт» («Хөөрээрниң чугаалары» деп номдан)	1							
33	Саган-оол О. К.	2							
34	«Эжишкилер» Чогаал теориязы. Пейзаж								

35	Сувакпит О. О. «Аът чарыжы»	2					арга дээрзин билип алыры. Пейзаж деп терминниң утказынга дүүштүр сайгарылга кылып билири. Аянныг номчулга. Номчаанын сайгарары. План ёзугаар эдерти чугаалаары. План тургузары		
36							Чогаалдың темазын, кол маадырның аажы-чаңының кол ылгавыр талаларын тодарадыры. Бичии аът мунукчузунун психологтуг байдалын илередип билири: ооң шимчээшкини, бодунга бүзүрелдиг аажы-чаңы. Бодунун мурнунга тургустунуп кээр берге байдалдарны көрүп, ажып эртип тура, бичии маадырның аажы-чаңының илереп кээрин хайгаарап билири. Чогаал үзүндүлерин медеделдиг номчуп база эдерти чугаалап билири. Айтырыгларга харыылаары		
37	Эргеп М. С. «Өдүгенде чайлаг» (тоожудан эгелер)	4					Чогаалдың темазын тодарадыры. Тожунун бойдус чурумалын болгаш дириг амытаннарын омур-хевирлиг тодарадып билири. Чогаалдың дылын, Тожу чонунун диалектизиниң онзагайын сайгарып билири.		
38							Аянныг номчулга. Номчаанын сайгарары. Чогаал үзүндүлерин медеделдиг номчуп база эдерти чугаалап билири		
39									
40									

41	Суваң Ш. М. «Кара-Баштыг»	2					Чогаалда болуушкуннарны болгаш чогаал маадырларының хөделииш-киннерин сайгарып билири. Чогаалда төөгүлүг болуушкуннарга хамаарыштыр сайгарылгалыг номчулганы чорудуп билири. Салдынган айтырыгларга аас болгаш бижимел-биле долу харыыны берип билири. Аянын номчулга		
42			Поэзия						
43	Лудуп Р. «Таваар, маажым бадып келгеш»	1					Авторнун чашкы үени көргүскенинин онзагайын дылынын уран-чеченинге даянып, илередип билири. Шүлүктү сайгарылгалыг номчуп билири. Кулунчактын оворхевири чуруп көргүзери.		
	Хуулгаазыннар делегейи								
	Проза								
44	Суваң Ш. М. «Хүн-Херелден Аалчылар»	3					Тоожуда уругларнын овор-хевири тус-тус үнелеп демдеглээри. Тоожукчунун оворхевири. Аянын номчулга. Номчаанын сайгарары. Бердинген даалга ёзугаар сөзүглелди эдerti чугаалаары. Фантастиктиг чогаалдың онзагайын, чогаадып каан болгаш фантастиктиг арга ажыглалынын тема тодарадырынга салдары		
45									
46									
47	Куулар Н. Ш. «Танаа-Херелдиң	4					Фантастика аргаларынын чогаалда киир-генин тодарадып билири. Үш эжишкинин тоол оранынга чорумалдарынын		

48	чуртунда»						дугайында план ёзугаар азы кыска эдerti чугаалап, сайгарып билири. Аянын номчулга		
49									
50									
51	Донгак Э. Л	2					Рольдап аянын номчулга. Номчаанын сайгарары. Буянын мөзү-шынарлыг болурунун: эвилең-ээлдээ болгаш сагыш човаачалы, каржы чорукту эвилең аажычанның ажып тиилээри дээш о.ө. – үнезин сайгарып билири. Шииниң маадырларынга характеристика бээри. Шииниң дылының онзагайын тодарадыры. «Кижиг болгаш бойдус» деп теманы ажытканының онзагайын тодарадыры		
52	«Буянын амытаннар»								
Ыдыктар									
Поэзия									
53	Пюрбю С.Б. «Ынак Тывам»	1					Шүлүктүң темазын тодарадыры. Шүлүкте дылдың чурумалдыг аргаларын тывары. Аянын номчулга		
54	Сувакпит О. Ө. «Россияга алдар»	1					Шүлүктүң тургузуунун онзагайын илередип билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының төрөөн черинге ынакшылды, чоргааралды илередиринге салдарын тодарадып билири. Аянын номчулга		
55	Үержаа А. «Ие дылым»	1					Авторнун номнары-биле таныжылга. Төрөөн дылды билириниң, ооң кижиниң амыдыралынга салдарлыын, үнезин тодарадып билири. Лириктиг маадырның төрөөн дылынга кандыг хамаарылгалыын		

							илереди билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының ажыглалын сайгарып билири. Аянның номчулга		
Тиилелгениң сылдыстары									
Поэзия									
56 57	Сарыг-оол С. А. «Маадыр Чүргүй-оол»	2					Шүлүктүң темазын болгаш идеязын тодарадыры. Чогаалдың маадырлары Чүргүйоол болгаш Иванның овур-хевирлерин көргүскениниң онзагай талаларын илередири. Сөзүглел-биле ажылдап билири. Башкының дузасы-биле азы бот-хуузунда төлевилел тургузар ажылга киржилгези		
Россия чоннарының литературы. Делегей литературы									
58	Муса Джалиль «Укчугаштар»	1					Аянның номчулга. Дайын темазынга хамаарышкан чугаага киржилгези. Чогаалда көдүртүнген мөзү-шынар темазының чидиг айтырыгларын бодунуу-биле тайылбырлап билири. Айтырыгларга болгаш чогаалда болушкуннарга хамаарыштыр бодунуң туружун илередип тургаш, долу харыылаары		
Класстан дашкаар номчулга									
59 60	М. Сундуй «Дайынчылар» («Эки турачы аъттыг эскадрон» деп номдан)	2					Авторнуң кыска допчу намдары-биле таныжылга. Чогаалдан шиңгээткенинге даянып, тыва эки турачыларның маадырлыг чоруун сактып алыры, чогумчалыг тайылбырлаары. Чогаалдың кол идеязын тодарадыры. Дылдың		

61 62	Сувакпит О. Ө. «Кечил-оолдуң солдаттары»	2					<p>чурумалдыг аргаларының ажыглалын сайгарып билири.</p> <p>Тыва эки турачыларга хамаарышкан чугаага киржири. М.Б. Сундуйнуң тыва эки турачылар дугайын төөгүге арттырар ажыл-чорудулгазынга үнелел бээри. Ботхуузунда төлевилел тургузар ажылга киржи</p> <p>Шүлүкте кол бодалдарны илередири: чоннар аразында найырал, төрөөн черинге бердингени, чоргаар аажы-чаң, сеткил-сагыжының туруму. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында тыва эки турачыларның омур-хевиринге характеристика бээри. Капитан Тюлюш Кечил-оолдуң маадырлыг чоруу-биле таныжары. Тыва эки турачыларның аъттыг эскадроннуң капитаны Кечил-оол дугайында дыңнадыг кылыры. Сөзүглелге хамаарыштыр айтырыгларга харыылаары</p>		
Дириг амытаннар делегейи									
Поэзия									
63	Кюнзегеш Ю. Ш. «Эзимнерниң ыры»	1					<p>Шүлүктүң темазын болгаш идеязын тодарадыры. Дылдың чурумалдыг аргаларының шүлүкте салдарын сайгарып билири. Бойдус камгалалының дугайында чугаага киржири</p>		
Класстан дашкаар номчулга									

64	Аракчаа К. М. «Сыын мунупкан» («Кара-Ашактың кускуну» деп номдан)	1					Чогаалчының бойдус дугайында чогаалдары-биле таныжары. Номчаанын сайгарары. Дылдың чурумалдыг аргаларының оворлуг салдарлыын сайгарып билири		
Проза									
65	Сүрүң-оол С. С. «Ус-кушкаш»	1					Чечен чугааның темазын тодарадыры. Чогаалда Ус-кушкаштың овор-хевирин сайгарары, чечен чугааның кижизидилгелиг салдарлыын тодарадыры. Сөзүглелге хамаарышкан айтырыгларга харыылаары Чечен чугааның темазын болгаш идеязын тодарадыры. Кол маадырның кылган чоруун үнелээри. Калбак чогаалды сайгарып билири. Дылдың чурумалдыг аргаларын, чогаалдың бижиттинген онзагайын илередип билири. План ёзугаар эдерти чугаалап билири		
66 67	Күжүгет М. А. «Азыранчып чорааш...»	2							
Россия чоннарының литературазы. Делегей литературазы									
68	Санги В. М. «Тулаага ужуражышкын» («Баштайгы олча» / «Время добычи» деп номдан Ниити шагы: 68ш	1					Чечен чугааны номчууру болгаш эдерти чугаалаары. Тоожукчу маадырның чашкы сактыышкынын көргүзүп чугаалажыры. Кырган-аваның болгаш аваның овор- хевиринге характеристика бээри		